

ODTÜ MÜZESİ'NE YALINCAK KAZISINDAN GELEN DÖRT SİKKE ÜZERİNE GÖZLEMLER

*Adil ÖZME **

Yalıncağ, Ankara'da Orta Doğu Teknik Üniversitesi sahası içerisinde, kampüsün yaklaşık 1 km güneyinde yer almaktadır. Ankara-Eskişehir yolundan 5 km sonra sola sapılarak, Orta Doğu Teknik Üniversitesi sahasına girilip, fakülte binalarını geçtikten sonra yukarı çıkmak suretiyle kazı alanına ulaşılabilir (Harita).

1962 yılında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Kemal Kurdaş, Yalıncağ köyünün istimlakı ve buradaki çalışmaları sırasında, eski yapı kalıntıları ile bazı küçük eserlere rastlayarak buranın eski bir yerleşme yeri ve arkeolojik saha olduğunu Milli Eğitim Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bildirmiş, bir araştırma yapılmasını rica etmişlerdir. Bunun üzerine adı geçen yer Ankara Arkeoloji Müzesi Müdürü Raci Temizer ve aynı müzenin asistanları tarafından tetkik edilmiş ve 11 Temmuz 1962 tarihinde ilk kazı çalışmaları başlatılmıştır. 1964 yılına kadar devam eden çalışmalar sonucu Frig (M.Ö. 1200-700), Hellenistik (M.Ö. 330-30), Roma (M.Ö. 30-M.S. 330), Bizans (390-1453) dönemlerine ait çok sayıda küçük buluntu ile mimari kalıntılar ortaya çıkarılmıştır¹.

Konumuzu oluşturan dört sikke, Yalıncağ kazısından elde edilmiş olup, bugün ODTÜ Müzesi'nde yer almaktadır². Sikkeler 1962-63 yılları çalışmalarında A Ocağı kazısında bulunmuştur³. İncelediğimiz dört sik-

* Adil ÖZME, Sanat Tarihçisi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Ulus-ANKARA.

(1) Yalıncağ kazıları için bkz. Burhan Tezcan, *1962-63 Yalıncağ Köyü Çalışmaları*, Ankara, 1964; Burhan Tezcan, *1964 Yalıncağ Köyü Çalışmaları*, Ankara, 1966.

(2) Sikkeleri yayınlama izni veren ODTÜ Müzesi Uzmanı Arkeolog Sayın Nalan Akyürek Vardar'a teşekkürlerimi sunarım.

(3) Burhan Tezcan, *a.g.e.*, 1964, s.5

keden üçü Anadolu Selçuklu Dönemi'ne (1077-1308) ait gümüş; biri de Osmanlı Dönemi'ne (1299-1923) ait bakır sikkedir.

Birinci sikke envantersizdir ve 25 mm çapındadır. Ön yüzünde: "El-İmam el Mustansır bi'llah Emirü'l mü'minin hamse aşere ve sittemi'e"⁴; arka yüzünde: "Es-Sultanü'l Muazzam Keykubad bin Keyhüsrev duribe haze'd-dirhem bi-Konya"⁵ yazılıdır (Resim: 1).

572 envanter numaralı ikinci sikke 22 mm çapındadır. Ön yüzünde: "El-İmam el-Mustansır bi'llah Emirü'l mü'minin ... sittemi'e"⁶, arka yüzünde: "Es-Sultanü'l A'zam Keykubad bin Keyhüsrev... "⁷ yazılıdır (Resim: 2).

Yukarıda tanımladığımız iki sikke de Anadolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad'a aittir. İlk sikke hicri 625 (1227) tarihinde Konya'da darbedilmiştir. İkinci sikkede darp yeri ve darp tarihinin bir kısmı siliktir, sadece... 600 senesi okunabilmektedir. Alaeddin Keykubad 1219 Aralık ayından 30 Mayıs 1237 tarihine kadar tahtta kalmış, 45 yaşında ölmüştür⁸. Her iki sikkenin ön yüzünde yer alan "El-İmam el-Mustansır bi'llah emirü'l mü'minin ibaresi, dönemin Abbasi halifesinin isim ve unvanlarıdır. Anadolu Selçuklu sikkelerinde halifelerin isim ve unvanlarının sikkelerin ön yüzüne yazılması gelenek halini almıştır. Her iki sikkenin arka yüzünde I. Keykubad'ın "Alaed-Dünya ve'd-din" ünvanının kullanılmadığı görülür. Yazıların arasına serpiştirilmiş yıldızlar ve uçları rumilerle sonlanan simetrik bitki motifleri Anadolu Selçuklu sikkelerine has bir özellik olarak karşımıza çıkar⁹.

Üçüncü sikke, 471 envanter numaralı olup 22 mm çapındadır. Ön yüzünde noktalı kare çerçeve içerisinde: "Lailahe illallah vahdehu la şerike leh Muhammedün Resullullah", çerçeve dışında"... duribe bi Sivas"¹⁰;

(4) الامام المستنصر بالله امير المؤمنين خمس وعشرين و ستمائة

(5) السلطان المعظم كيقباد بن كبخسرو ضرب هذا الدرهم بقونيا

(6) الامام المستنصر بالله امير المؤمنين... ستمائة

(7) السلطان الاعظم كيقباد بن كبخسرو...

(8) Alaeddin Keykubad'ın hayatı için Bkz. Osman Turan, "Keykubad I Maddesi" *İslam Ansiklopedisi*, C.6,s. 646-661; Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi, Türkiye'nin Siyasi, Medeni, Kültür, Teşkilat ve Sanat Tarihi*, C.I, İstanbul, 1977, s. 461-466.

(9) Adil Özme, *Malatya Müzesi'ndeki İslam Dönemi Sikkeleri*, (A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1993, s. 149.

(10) لا اله الا الله وحده لا شريكه محمد رسول الله ضرب بسواس

arka yüzünde: “Es-Sultanü'l A'zam Gıyasü'd dünya ve'd din Ebu'l Feth Mes'ud bin Keykavus....¹¹ yazılıdır (Resim: 3).

Sivas'ta darbedilen ve darp tarihi silik olan bu sikke Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud'a aittir. III. Keyhüsrev'in (1282-1284) Moğollarca öldürülmesi üzerine tahta geçen II. Mesud aralıklarla dört defa Selçuklu tahtına çıkar ve 1310 tarihinde ölür¹². Sikkenin ön yüzünde yer alan “La ilahe illallah vahdehu la şerike leh Muhammedin Resulullah” ibaresi ilk defa Emevi Halifesi Abdülmelik zamanında sikkelerin üzerine yazılmaya başlar¹³. Aynı ibare Anadolu Selçuklu sultanlarından II. Kılıç Arslan (1156-1192) ve oğullarının darbettirdiği sikkeler¹⁴ ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1237-1246) 642 H. tarihinde Sivas'ta darbettirdiği bir dinarında¹⁵ görülür. 1250 tarihinden sonra bu ibarenin yer aldığı şimdilik bilinen iki örnekten biri olması bakımından bu sikke ilgi çekicidir. Aynı kalıptan çıkan 686 H. (1287 M.) tarihli bir diğer sikke, İsmail Galip tarafından yayınlanmıştır¹⁶. Bundan hareketle bu sikkenin de 686 H. (1287 M.) tarihinde basılmış olduğunu söyleyebiliriz.

Envantersiz olan son sikke 37 mm çapında ve 21.300 gr ağırlığındadır. Ön yüzünde: güllü tuğra ve “sene 22”¹⁷; arka yüzünde: ortada “40”, etrafında “Azze nusretühü duribe fi Konstantaniye 1255”¹⁸ yazılıdır (Resim: 4).

Osmanlı padişahı Abdülmecit'e (1839-1861) ait olan bu sikkenin ön yüzünde, tuğranın altında yer alan “sene 22” sikkenin padişahın hükümdarlığının 22. senesinde darp edildiğini gösterir. 1255 H. tarihinde Konstantaniye darphanesinde bu bakır 40 paralardan 4.140.000 adet basıldığı arşiv kayıtlarından öğrenilmektedir¹⁹.

Basıldıkları dönemlerin tarihi belgeleri olan, üzerinde yer alan yazı ve bezemelerle dönemlerinin sanatının da bir kesitini yansıtan bu sikkeler; Yalıncağ yerleşiminin Anadolu Selçuklu Devri'nde, kısmen de Osmanlı Dönemi'nde iskan görmüş olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

(11) السلطان الاعظم غياث الدنيا و الدين ابو الفتح مسعود بن كيكافوس

(12) I. Gıyaseddin Mesud'un hayatı için Bkz. Doğan Avcıoğlu, *Türklerin Tarihi*, C.5, İstanbul, 1995, s. 2136, 2137, 2138, 2142, 2144, 2148, 2154, 2156.

(13) Bkz. Tuncay Akyurt, Emevi Sikkeleri, *Post Reform Umayyad Coins*, İstanbul, 1982, s.5-6.

(14) Bkz. İbrahim-Cevriye Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslami Sikkeler Kataloğu*, C.1, İstanbul, 1971, s. 350, no: 1060,1061, s. 351; no:1063, s. 353; no: 1071.

(15) Bkz. *Yapı ve Kredi Bankası, Selçuklu Sikkeleri Kataloğu*, 2, İstanbul, 1994, s. 34, no: 42.

(16) Bkz. İsmail Galip, *Takvim-i Meskukat-ı Selçukiye*, Konstantaniye, 1309, s. 90, no: 135.

(17) سنة ٢٢

(18) عز نصرته ضرب في قسطنطينيه ١٢٥٥

(19) Bkz. Cüneyt Ölçer, *Sultan Abdülmecit Devri Osmanlı Madeni Paraları*, İstanbul, 1978, tablo III.



ön yüz



arka yüz

Resim: 1



ön yüz

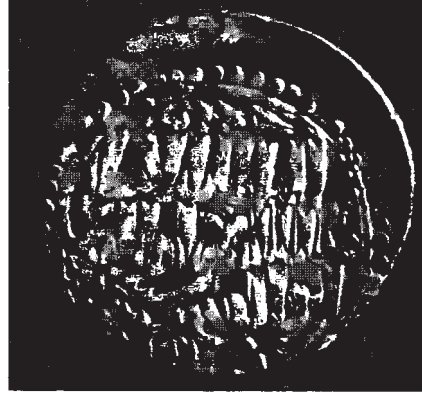


arka yüz

Resim: 2

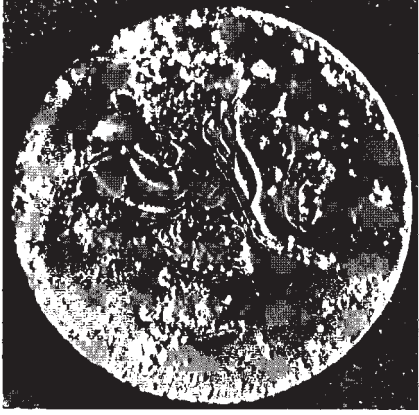


ön yüz

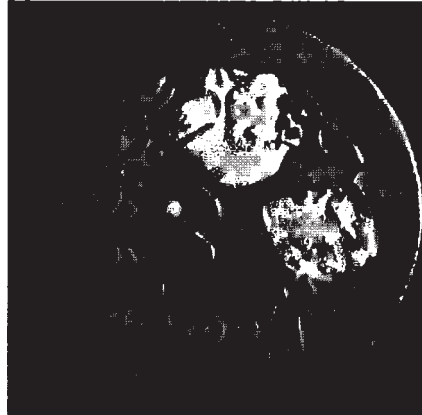


arka yüz

Resim: 3

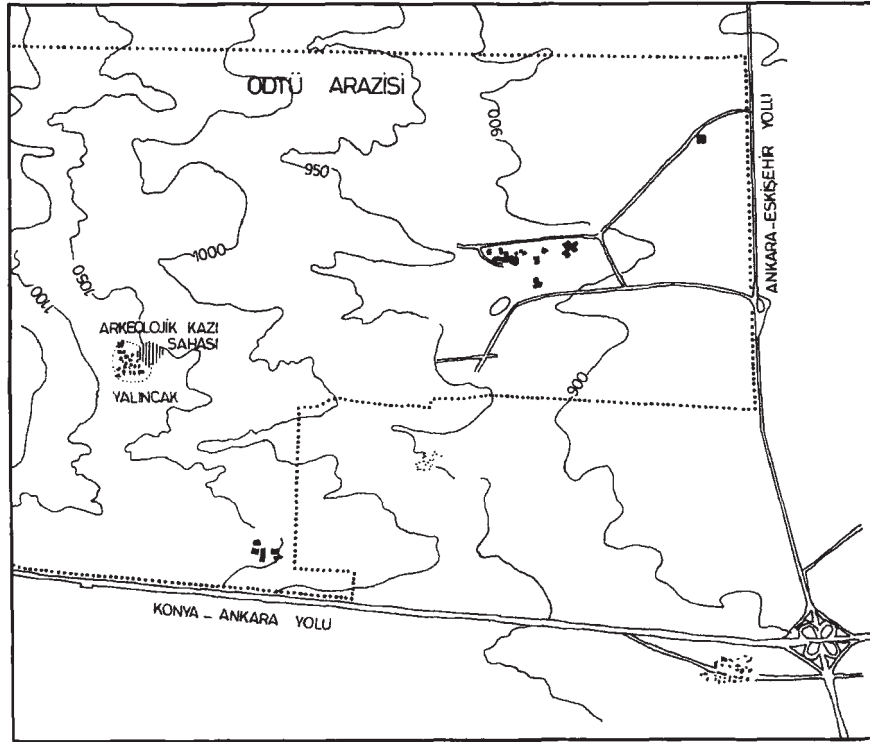


ön yüz



arka yüz

Resim: 4



Harita